

Anerkjennelse av kroppslig verdighet

//

//]]]]> //]]>

BOK: Hva skjer når noen blir krenket i så stor grad at de ikke makter å kjempe om anerkjennelse?

Odin Lysaker, filosof og førsteamanuensis i etikk ved Universitetet i Agder, presenterer her sin nye bok Menneskeverdets politikk. Anerkjennelse av kroppslig krenkbarhet.

Hva vil det si å få sin «iboende verdighet anerkjent», slik det formuleres i FNs menneskerettighetserklæring? Vi mennesker er kroppslige, og kroppene våre er sårbare. Dermed er vi avhengige av andres anerkjennelse, som en beskyttelse mot krenkelser. Kroppslig sårbarhet er et eksistensielt grunnvilkår – noe som er felles og ufravikelig for alle mennesker.

Hvis det er slik at menneskeverd handler om et iboende og universelt minstekrav om beskyttelse av vår kroppslige integritet, så blir anerkjennelsen av verdigheten forankret og synliggjort i kroppen. Samtidig viser denne kroppslige forankringen at verdigheten ikke kan fjernes – den kan kun skades.

Anerkjennelsens ansikter

//

//]]]]> //]]>

I min bok *Menneskeverdets politikk*, med undertittelen «Anerkjennelse av kroppslig krenkbarhet» (Abstrakt 2013), utgjør den tyske sosialfilosofen Axel Honneth (1949–) og hans tenkning om anerkjennelse og krenkelse et omdreiningspunkt. I 1992, i en bok med tittelen *Kamp om anerkjennelse* (oversatt av Lars Holm-Hansen og utgitt på Pax forlag i 2008), fremsatte han en teori om hvordan samfunnet henger sammen. Svaret, hevdet han, er tre ulike, men sammenhengende former for anerkjennelse: kjærlighet, respekt og ytelse.

Kjærlighet er anerkjennelse av nære omsorgsrelasjoner i privatsfæren (for eksempel familie eller vennskap); respekt er anerkjennelse mellom borgere innenfor den demokratiske rettsstat (noe som inkluderer også menneskerettighetene); ytelse er samfunnsmedlemmenes bidrag til å skape et minimum av solidaritet i sivilsamfunnet.

De tre formene for anerkjennelse utgjør gjensidige relasjoner mellom individer som tilfredsstillt deres grunnleggende behov for å se og selv å bli sett. Ifølge Honneth gjør anerkjennelsen personer i stand til å oppnå noe han kaller en positiv eller intakt selvutvikling. Her legges grunnlaget for individers frihet og samfunnets rettferdighet.

Krenkelseserfaringer

Anerkjennelsen er alltid under press, påpeker Honneth. Tilfeller hvor vi ikke anerkjennes kaller han «krenkelse». Det er når andre ser forbi eller tvers igjennom deg. Tilsvarende tredelingen for anerkjennelse finner krenkelse sted som henholdsvis kroppslig overgrep, respektløshet og manglende verdsettelse.

//

//]]]]> //]]>

Når vi forsøker å gjenopprette brutte relasjoner etter å ha mistet andres anerkjennelse, oppstår det en «kamp». Ifølge Honneth motiverer krenkelseserfaringen oss til slik kamp for anerkjennelse. Grunnen er at krenkelse og annen frihetsberøvelse vekker en urettferdighetssans hos oss, som i sin tur kan kanaliseres som kritikk og annen motstandshandling.

Derfor mener Honneth at sosiale konflikter er basert på det han kaller en «moralsk grammatikk». Det vil si en erfaringsbasert standard for hva som er etisk riktig og galt, som samtidig utgjør grunnlaget vårt for å fremsette krav om endring hos andre enn oss selv.

Menneskeverdets politikk

Til forskjell fra Honneth, som primært har sett på statlige forhold i Vesten, er jeg i *Menneskeverdets politikk* særlig opptatt av krenkelse for migranter på et transnasjonalt nivå. Videre ser jeg på hva Honneths perspektiv kan si om tilfeller hvor noen blir krenket i så stor grad at de ikke makter å kjempe om anerkjennelse.

Vi kan tenke oss mennesker på flukt over havet fra Nord-Afrika til Europa. I overfylte og dårlig sikrede båter settes livet på spill – og hver enkelt må kjempe for sitt menneskeverd. I noen tilfeller har flyktninger vært utsatt for krenkelser i sitt opprinnelsesland (for eksempel tortur). Mens det i andre tilfeller kan være tale om psykiske problemer etter at de har kommet til et ankomstland (for eksempel post-traumatisk stresslidelse).

Spørsmålet er da i hvilken grad de har kapasitet til å kjempe for anerkjennelse slik Honneth forutsetter?

Kroppen som grunnvilkår

//]]]]> //]]>

Kroppen er et avgjørende omdreiningspunkt i min bok. Innsikten er kjent, men ikke desto mindre viktig å bli påminnet: Alle mennesker er født kroppslige. Kroppen er følgelig et eksistensielt grunnvilkår, det vil si felles og ufravikelig for alle mennesker. Kort sagt: Kroppen er hverken valgt eller bortvelgbar. Vi bærer på kroppen vår livet igjennom, det er ut fra kroppen at vi erfarer verden og andre mennesker, slik den franske fenomenologen og eksistensfilosofen Maurice Merleau-Ponty påpekte.

Samtidig er kroppen sårbar. Med utgangspunkt i den amerikanske filosofen og feministen Martha Nussbaum og hennes såkalte kapabilitetstilnærming, kaller jeg dette «livets eksistensielle livsgraf»: Fra fødsel til død er mennesket sårbart på ulike måter og i ulik grad. Vi dør om vi ikke får vann og mat. Vi kan få psykiske problemer om vi utsettes for overgrep og sørger over tapet av noen. I ulike livsfaser og i møte med ulike utfordringer håndterer vi vår medfødte sårbarhet på forskjellige måter.

Nussbaum fremsetter en verdighetsbasert kosmopolitisme, altså tanken om at vi er borgere ikke bare av en stat, men av verden. Ingen kan ta fra deg din verdighet, skriver Nussbaum, og legger til: Men den kan skades.

Verdighet på prøve

//]]]]> //]]>

I eksempelet med båtflyktningene settes dermed menneskeverdet på prøve. Mange av dem mangler reell og fullverdig beskyttelse ut fra menneskerettighetene, som i sin tur er betinget av FNs medlemsstater for å fungere i praksis, og ikke kun på papiret.

I *Menneskeverdets politikk* fremsetter jeg en alternativ og etisk begrunnelse for menneskeverdet, som kan supplere den menneskerettslige. For stadig kommer meldinger om hundrevis av døde båtflyktninger, funnet flytende rundt i Middelhavet etter mislykkede fluktforsøk.

Utenfor et sted som den sør-italienske øya Lampedusa ender kampen om anerkjennelse i det som noen kaller havets kirkegård – hvor menneskeheten er nær ved å drukne selv sin kroppslige verdighet.